

ROLA ZGROMADZENIA LITURGICZNEGO W KOŚCIELE LOKALNYM

WSTĘP

W ostatnim ćwierćwieczu zauważa się w teologii nowe ujęcie zgromadzenia liturgicznego i jego roli w Kościele powszechnym i partykularnym, co pozostaje w ścisłej łączności z nową wizją Kościoła — Ludu Bożego.

Po ostatnim Soborze rozwinęła się biblijna, sakramentalna, eschatologiczna i dynamiczna wizja Kościoła, zakładająca zdrową antropologię chrześcijańską.¹ Dziś Kościół określa się jako „tajemnicę” w odniesieniu do Trzech Osób Trójcy Przenajśw.; do Jezusa Chrystusa, którego jest kontynuacją i z którym tworzy jedną tajemnicę zbawienia; do Ducha Świętego w nim przebywającego i działającego.

Fundamentem współczesnej teologii o Kościele jest „mysterium” zawarte w tekstach św. Pawła i cała typologia Kościoła starożytnego ukryta w pismach Ojców. Dlatego też życie Boże udzielane (rodzajowi ludzkiemu) wiernym przez Jezusa Chrystusa i rozlane w nowym Ludzie Bożym, stanowi zasadniczy przedmiot rozważań teologicznych o Kościele, w których elementy prawne lub społeczne podporządkowane są „rzeczywistościom niewidzialnym” w Chrystusie obecnym w swym Mistycznym Ciele. Innymi słowy zgromadzenie widzialne (kościół lokalny symbolizujący Kościół powszechny) i jego elementy duchowe tworzą tu jedną rzeczywistość składającą się z pierwiastków boskich i ludzkich. Ta wizja tajemnicy Kościoła, który jest „sakramentem powszechnym” działającym przez sakramenty² rzuca również światło na głębsze poznanie teologii sakramentów. Ten Kościół pozostaje w ścisłej relacji z **L u d e m B o ż y m**.

Z woli Bożej, objawionej w Piśmie św., w Starym Testamencie istniał Izrael wraz ze swoją funkcją proroczą i mesjańską jako obraz Kościoła przechodzącego przez świat. Natomiast w Nowym Prawie jest nowy Lud Boży duchowy i wolny, który za swe prawo ma nowe przykazanie miłości i który jest prawdziwym zaczynem nadziei i zbawienia w świecie. Cały ów Lud — mocą chrztu św. — jest kapłański, złączony z prawowitą hierarchią, charyzmatyczny, dokonujący w świecie specjalnej misji poprzez dzieło ewangelizacji oraz kultury i tak zmierza do czasów eschatologicznych. W takim Ludzie Chrystus Pan wykonuje swą czynność zbawczą.

¹ Por. A. Decourtay, *Esquisse de l'Église d'après la Constitution de sacra Liturgia*, La Maison Dieu 79(1964) 40—62; H. de Lubac, *Paradoxe de Mystère de l'Église*, Paris 1967.

² Por. adagium: „Ecclesia facit Eucharistiam et Eucharistia facit Ecclesiam.”

Tak zarysowana wizja Kościoła i Ludu Bożego wywarła wpływ na rozwój pojęć o naturze zgromadzenia liturgicznego i jego roli w Kościele lokalnym.

W naszym opracowaniu zostanie ukazana:

1. Natura teologiczna zgromadzenia liturgicznego;
2. Problematyka liturgiczno-duszpasterska tego zgromadzenia; i podana
3. Charakterystyka form kultu sprawowanego w zgromadzeniach liturgicznych Diecezji Tarnowskiej.

NATURA TEOLOGICZNA ZGROMADZENIA LITURGICZNEGO

Wydaje się, że natura zgromadzenia liturgicznego tkwi w jego symbolice „znaku świętego”, w jego własnych funkcjach i charakterystycznym dynamizmie.

Zgromadzenie jako znak liturgiczny

Dziś mówi się, iż zgromadzenie liturgiczne jest zasadniczym znakiem Kościoła, swoistym znakiem świętym lub pewnym symbolem rzeczywistości nadprzyrodzonej. Jednakże należy dodać, że nie jest to „sakrament”³ lecz tylko „sacramentale” przynoszące łaskę uczestniczącym.⁴

Zgromadzenie jako znak zawiera ważny element w zakresie zewnętrznych pierwiastków, wśród których wyliczane są różne przymioty uczestniczących. Albowiem zgromadzenie liturgiczne nie jest jakimkolwiek zebraniem, lecz tylko tym, które utworzone jest przez:

- wszystkich ochrzczonych,
- którzy na wezwanie Boże, wyrażane w konkretnym przypadku przez prawowitą hierarchię, rzeczywiście odpowiedzieli,
- i w pewnym, określonym miejscu zgromadzili się,
- aby mogli dokonać czynności związanej z kultem Bożym.⁵

Tu konieczne wydają się być dwa wyjaśnienia.

a) *Powszechność*. Określenie „wszyscy ochrzczeni” wyraża powszechność zgromadzenia. Nikt bowiem z wierzących ochrzczonych nie jest z niego wykluczony, chyba że z własnego przewinienia i według obowiązującego prawa kościelnego.⁶

Dlatego w celebracjach liturgicznych — jak poucza KL w n. 32 — „... nie należy okazywać żadnych szczególnych względów osobom lub stanowiskom prywatnym ani w ceremoniach, ani w zewnętrznej okazałości”; zachowując jednakże wyróżnienie osób, „którego źródłem jest urząd liturgiczny albo święcenie” (tamże), albo honor należny władzy świeckiej stosownie do przepisów liturgicznych.

b) *Rzeczywista odpowiedź*. Zgromadzenie liturgiczne wymaga obecności fizycznej uczestników wykluczając jedynie intencjonalną lub osiągniętą za pośrednictwem środków technicznych.⁷

³ Por. A. Graiff, *Teologia della partecipazione dei fedeli*, w: *La partecipazione dei fedeli alla Messa*, Roma 1963, s. 53.

⁴ Por. A. G. Martimort, *Précisions sur l'assemblée*, La Maison Dieu 60(1959) 15.

⁵ Por. R. Zielasko, *Teologia zgromadzenia liturgicznego*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 126.

⁶ Por. A. Roguet, *Partecipazione attiva: Teologia dell'adunanza liturgica*, w: *Partecipazione attiva alla liturgia*, Roma 1953, s. 90; Por. także I Kor 12,13; Ga 3,28.

⁷ Por. A. G. Martimort, *Précisions...*, ss. 14—15.

Obecność ta, jak wynika z natury wspólnotowej całej liturgii winna być aktywna, połączona z prawdziwym, świadomym, owocnym, wewnętrznym i zewnętrznym uczestnictwem⁸, w którym wierzący łączą się z Chrystusem i z Nim, przez Niego i w Nim składają Bogu należną cześć i sami się uświęcają. Wierzący bowiem do uczestnictwa w czynnościach liturgicznych mają prawo i obowiązek.⁹ Dlatego w KL w n. 30 i 31 określa się znaki zewnętrzne, przewidziane dla wiernych, jak: wspólne czynności, postawy ciała, słowa, pieśni lub także — w stosownym czasie — święte milczenie.

Natura wspólnotowa a równocześnie hierarchiczna całej liturgii wymaga również, aby zgromadzenie posiadało strukturę hierarchiczną i działalność uporządkowaną gdzie jedność czynności świętej przejawia się w następstwie i jedności harmonijnej wszystkich części.

Dobro przeto zgromadzenia domaga się, aby poszczególni uczestnicy (celebrans, ministranci, usługujący, schola, wierni) rzeczywiście i z prawdziwą pobożnością wykonywali te części, które do nich należą z natury rzeczy lub na mocy praw liturgicznych.¹⁰

Funkcje zgromadzenia — znaku świętego

Opisana w ten sposób wizja zewnętrzna zgromadzenia posiada własną funkcję znaku liturgicznego. Ta funkcja w poczwórnym wymiarze winna być ujmowana. Albowiem znak święty może mieć znaczenie przypominające rzeczywistość przeszłą, objawiające obecną, zapowiadające przyszłą i zobowiązujące uczestników do konkretnych form uczestnictwa w zgromadzeniu.¹¹

a) *Znak wspominający.* W świetle historii zbawienia każde zgromadzenie liturgiczne przypomina tak kultyczną społeczność Ludu Bożego (Quahal Jahwe), która od początku świata była zapowiedziana, na górze Synaj zwołana a w historii ludu izraelskiego Starym Przymierzem potwierdzona i stopniowo pouczana, jak również wspólnotę chrześcijan, którzy stali się uczestnikami Kościoła założonego przez Chrystusa Odkupiciela i zjednoczonego w Duchu Świętym.¹²

b) *Znak wskazujący.* Jednakże zasadnicza funkcja zgromadzenia liturgicznego — jak wynika z Pisma św., nauki Ojców i współczesnych teologów — tkwi w tym, że przedstawia ono lud Boży Nowego Przymierza.

Widzialny znak Kościoła. W tym bowiem zgromadzeniu zawiera się i wyraża „objawienie” Kościoła, pochodzącego z miłości Ojca przedwiecznego, założonego przez Chrystusa i prowadzonego do jego celu przez Ducha Świętego Pocieszyciela.¹³ W ten sposób konkretne, pojedyncze zgromadzenie liturgiczne bezpośrednio przedstawia Kościół partykularny — lokalny, pośrednio zaś objawia uczestnictwo w życiu Kościoła powszechnego.

Toteż cechy własne Kościoła powszechnego — Mistycznego Ciała Chrystusa utożsamiają się z przymiotami poszczególnych zgromadzeń liturgicznych.¹⁴

⁸ Por. tenże, *L'assemblée*, w: *L'Eglise en prière*, ss. 96—98; KL 11; 14; 19; 21; 26; 48.

⁹ Por. tamże, n. 14.

¹⁰ Por. tamże, n. 28—31; *Instrukcja do należytego wprowadzenia w życie KL*, n. 32—33.

¹¹ Por. C. Vagaggini, *Il senso teologico della liturgia*, Roma⁴ 1965, ss. 46—56 i 82—106.

¹² Por. KDK, n. 2 i 9.

¹³ Por. 1 Kor 11,22; Mt 10,20; J 15,26—27; Dz 5,32; 13,1—2.

¹⁴ Por. C. Floristan, *Der Gemeindegottesdienst und seine Seelsorgselmente*,

Albowiem podobnie jak czynności liturgiczne, które dokonują się w zgromadzeniu nie są czynnościami prywatnymi lecz spełnianymi w imieniu Kościoła, tak również wierni czerpiący życie duchowe z własnej parafii, przyjmują je z tego Kościoła lokalnego jako z Kościoła Chrystusowego.¹⁵ A zatem w każdym zgromadzeniu, kiedy lud Boży łączy się ze swym pasterzem w celebrze liturgicznej, Kościół — Ciało Chrystusa w przedziwny sposób staje się obecny.

Środek poznania Kościoła. Dlatego zgromadzenie liturgiczne pozwala również poznać naturę Kościoła — nowej Świątyni — Mistycznego Ciała i Oblubienicy Chrystusa. Tak np. zgromadzenie w swej szacie zewnętrznej wskazuje na powszechność, strukturę hierarchiczną i na jedność Kościoła. Wszyscy bowiem wierni (w pełnym tego słowa znaczeniu), pochodzący ze wszystkich krańców ziemi i obdarzeni wieloma różnicami społecznymi, kulturalnymi i językowymi, tu — w zgromadzeniu liturgicznym — zjednoczeni razem z biskupami i ich zastępcami oraz dokonujący w sposób uporządkowany czynności liturgicznej, stwarzają wyjątkową jedność z Chrystusem a w Nim z braćmi; tę jedność, która stanowi obraz i widzialny znak jedności Kościoła, „przedziwny sakrament”¹⁶, „sakrament jedności”.¹⁷

Skuteczny znak rzeczywistości nadprzyrodzonej. Zgromadzenie liturgiczne, w którym przez słowo i sakrament dokonuje się proklamacja tajemnicy zbawienia, pozwala w Kościele dostrzec również środek zbawienia.¹⁸ Kościół bowiem obecny w tym zgromadzeniu, znajduje w nim swoją istotę i rzeczywistość wzrasta przez wzmożenie jedności i wzajemnej miłości uczestniczących.¹⁹

Ta aktywność i skuteczność zgromadzenia wypływa — jako z ostatecznego źródła — z takiej obecności Chrystusa w celebracjach liturgicznych, że działanie zgromadzenia — Kościoła okazuje się działaniem samego Chrystusa w Kościele i przez Kościół zgodnie z Jego wolą: „Gdzie bowiem dwaj lub trzej są zgromadzeni w imię moje, tam ja jestem pośród nich”.²⁰

Jednakże ta obecność Chrystusa w zgromadzeniu nie jest sakramentalna. Przeto wierni, wychwalający i proszący Boga w czynności liturgicznej, winni również: słuchać słowa Bożego, co sprawia inny sposób obecności naszego Mistrza; przyjmować sakramenty św., w których Chrystus obecny jest swoją mocą; a wreszcie zmierzać do uczestnictwa pełnego i czynnego w źródle i szczycie zgromadzenia liturgicznego, czyli w Eucharystii, gdzie Chrystus sakramentalnie okazuje się źródłem życia, działalności i całego rozwoju Kościoła.²¹ Dlatego KL w n. 2 mówi: „... liturgia, przez którą — szczególnie w boskiej Ofierze Eucharystycznej — „dokonuje się dzieło naszego odkupienia”, w największym stopniu przyczynia się do tego, aby wierni życiem swoim ujawniali innym misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła”.

c) *Znak zapowiadający.* Zgromadzenie liturgiczne, w którym dokonują się święte czynności, składa się z wiernych Kościoła pielgrzymującego. Jednakże to samo zgromadzenie jest równocześnie znakiem zapowiadającym ostateczną

Concilium 2(1966) 95; J. Lecuyer, *Die liturgische Versammlung*, Concilium 2(1966) 85—86.

¹⁵ Por. KL, n. 41—42.

¹⁶ Por. tamże, n. 5.

¹⁷ Por. tamże, n. 26.

¹⁸ Por. A. Graiff, dz. cyt., ss, 54—55; A. G. Martimort, *Précisions*, ss. 22—24.

¹⁹ Por. KDK, n. 26.

²⁰ Mt 18,20; Por. KL, n. 7.

²¹ Por. tamże, n. 7 i 10.

rzeczywistość już przychodzącą. Albowiem cokolwiek tu, na ziemi, w danym zgromadzeniu dokonuje się, tym samym zmierza do liturgii niebieskiej i w jakiś sposób w niej uczestniczy; a tak samo uczestnictwo wiernych w zgromadzeniu pielgrzymujących — w Kościele, jest równocześnie zapoczątkowaniem uczestnictwa w społeczności Świętych i w świętym mieście Jeruzalem.²²

d) *Znak zobowiązujący*. Z natury wspólnotowej całej liturgii i samego zgromadzenia wynika, iż to ostatnie jest znakiem zobowiązującym. I rzeczywiście, jak to jest praktykowane w życiu Kościoła, wierni zobowiązani są nie tylko do samej obecności w zgromadzeniu — gdyż nieobecność przyczynia się do „pomniejszenia” Kościoła i przynosi osobistą szkodę osobie nieobecnej²³ — lecz również do pełnego i czynnego uczestnictwa w czynności liturgicznej czyli w bezpośrednim celu zgromadzenia. Należy dodać, iż z owego uczestnictwa wypływają bardzo ważne zobowiązania i konsekwencje odnośnie całego życia, gdyż wymagają one nie tylko zewnętrznej jedności, lecz również usilnego dążenia do osiągnięcia jedności wewnętrznej, która objawia się w zgodzie i wzajemnej miłości. Ta ostatnia okazuje się „... darem pierwszym i najbardziej potrzebnym... węzłem doskonałości i pełnią zakonu (por. Kol 3,14; Rz 13,10), (ona) kieruje wszystkimi środkami uświęcenia, formuje je i prowadzi do celu.”²⁴ Niezgoda zaś i egoizm wyrządzają szkodę Kościołowi i nie pozwalają na godne przyjęcie Ciała Pańskiego.²⁵

Dynamika zgromadzenia liturgicznego

Po rozważeniu czym jest zgromadzenie liturgiczne i jakie funkcje ono spełnia jako znak święty, należy wyjaśnić stronę dynamiczną zgromadzenia, co wiąże się z jego zwołaniem, działalnością i rozwiązaniem.

a) *Zwołanie zgromadzenia*. W całej historii zbawienia Bóg zachęca, zaprasza, zwołuje i gromadzi swój lud. Ta czynność stanowi ważny moment odnośnie utworzenia wszelkiego zgromadzenia liturgicznego. Ostateczne źródło tego zwołania tkwi w Odkupieniu czyli w ofierze Nowego Testamentu, w której Chrystus ofiarował samego siebie Ojcu niebieskiemu na drzewie krzyża jako niepokalaną Hostię²⁶; w ofierze, która jest ponawiana i uobecniana we Mszy św. aż do dnia ostatecznego przyjścia Pana i która każdemu z wiernych przynosi zbawienie poprzez wiarę, chrzest święty i wypełnianie przykazań Bożych.²⁷

Należy zauważyć, iż wezwanie Boże do uczestnictwa w zgromadzeniu łączy się z charakterem kapłańskim sakramentów chrztu, bierzmowania i kapłaństwa, i w nich się zawiera. Albowiem sakramenty te nie tylko są fundamentem struktury hierarchicznej zgromadzenia, lecz także powołują do kultu chrześcijańskiego oraz zobowiązują — każdy na swój sposób — do jego sprawowania i wykonywania.²⁸

Konkretne zgromadzenie liturgiczne zwołuje biskup lub zależny od niego

²² Por. tamże, n. 2 i 8; KDK, n. 49 i 50; Kol 3,1; Hbr 8,2; Ap 5,12—13.

²³ Por. J. Lecuyer, dz. cyt., ss. 82—86; A. G. Martimort, *L'assemblée*, ss. 92—93.

²⁴ KDK, n. 42; Por. Rz 10,12; I Kor 12,13; Ga 3,28; Ef 2,19; Kol 3,11.

²⁵ Por. I Kor 11,17—34.

²⁶ Por. Hbr 9,11—28.

²⁷ Por. A. G. Martimort, *L'assemblée*, s. 93; KL, n. 10.

²⁸ Por. *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, n. 1 i 2, w: *Obrzędy chrztu dzieci*, ss. 9—10; Paweł VI, *Konstytucja apostolska o sakramencie bierzmowania*.

kapłan. Ci bowiem mocą Bożej misji wypełniając swój święty urząd, wedle posiadanego stopnia władzy, „... zgromadzają rodzinę Bożą, jako braci ożywionych duchem jedności, i przez Chrystusa w Duchu prowadzą ją do Boga Ojca”.²⁹

Wierni odpowiadając na wezwanie Boże³⁰ skierowane do nich przez hierarchię, gromadzą się, aby przez czynne uczestnictwo w czynności liturgicznej mogli osiągnąć prawdziwą jedność w Chrystusie. Dzieci bowiem Kościoła — wspólnoty wiary, nadziei i miłości³¹ — uczestniczące w zgromadzeniu winny utworzyć ową wzajemną jedność między sobą i z celebransem, która byłaby znakiem skutecznym, w którym wierzący w Boga gromadzą się jedno.³²

To zaś jest rzeczą trudną; wymaga bowiem i to koniecznie zgodności między uczestnictwem zewnętrznym i pobożnością wewnętrzną, a także zakłada aktualną, traktowaną poważnie dążność do doskonalenia miłości,³³ co łączy się czasem z bolesną zmianą aktualnego stanu swego życia. Albowiem zgromadzenie liturgiczne tworzą wierzący — grzesznicy, którzy świadomi są swojej słabości i niegodziwości, lecz równocześnie szczerze dążą do świętości, dobrze oceniają wartość rzeczy doczesnych i zmierzają do osiągnięcia celu zbawienia, który jedynie w życiu przyszłym może być w pełni osiągnięty.³⁴ Toteż zwoływanie Ludu Bożego — jak wynika np. z powtarzania pozdrowienia „Pan z wami” — jest ponawiane w czasie trwania zgromadzenia.

b) *Dynamizm czynności liturgicznej.* Aktywność i wewnętrzna siła zgromadzenia w sposób szczególny zawiera się i objawia w samej czynności liturgicznej, która składa się np. ze słuchania słowa Bożego, z modlitwy, śpiewu itp. Istota bowiem i forma tej czynności czyli tajemnica zbawienia i struktura dialogu (płynąca z natury wspólnotowej i hierarchicznej liturgii), posiadając charakter dramatyczny, stwarzają własną aktywność samego zgromadzenia i poszczególnych jego członków.

c) *Rozwiązywalność zgromadzenia.* Po spełnieniu czynności liturgicznej, zgromadzenie jest rozwiązywane. Ta cecha przynależy do samej istoty zgromadzenia, gdyż wypływa z wymogów miłości, która stanowi o naturze tego zgromadzenia. Wszak miłość prawdziwa, zawsze otwarta na bliźniego, zakłada powrót uczestników do „swoich” i wymaga świadczenia wśród nich o miłości Bożej w Chrystusie i z Chrystusem. Dlatego słowa rozwiązujące zgromadzenie poza wspomnieniem istoty modlitwy wiernych (zwłaszcza intencji odnośnie niewierzących), są ogłoszeniem zakończenia modlitwy liturgicznej i zachętą do rozbudzenia dzieła misyjnego (do działania również zewnętrznego).³⁵ „Bóg bowiem powołał i powołuje człowieka, aby przyłgął do Niego całą swą naturą, w wiecznym uczestnictwie nieskazitelnego życia Bożego”,³⁶ co zakłada

²⁹ Dekret o posłudze i życiu kapłańskim, n. 6; Por. KDK, n. 28.

³⁰ „Przez apostołskie bowiem opowiadanie Ewangelii Lud Boży jest zwoływany i zgromadzany tak, że wszyscy należący do tego Ludu, będąc uświęceni przez Ducha Świętego, ofiarują samych siebie jako 'ofiary żywą, świętą, miłą Bogu' (Rz 12,1). Przez posługę zaś prezbiterów dokonuje się duchowa ofiara wiernych w zjednoczeniu z ofiarą Chrystusa...” Dekret o posłudze i życiu kapłańskim, n. 2.

³¹ Por. KDK, n. 8.

³² Por. tamże, n. 11.

³³ Por. KL, n. 2.

³⁴ Por. A. G. Martimort, *L'assemblée... mystère*, ss. 18—23.

³⁵ W tym świetle np. słowa „Ite, Missa est” poza elementem zakończenia Mszy, mogą mieć również znaczenie: „Ite, vostra Missio incipitur” lub „Ite, hoc Mandatum (commandatum) est.”

³⁶ Konst. duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, n. 18.

powołanie wierzących do wzajemnego obdarowywania się prawdziwymi dobrami.³⁷ Toteż Apostoł poucza: „Jako dobrzy szafarze różnorodnej łaski Bożej, służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał”.³⁸

PROBLEMATYKA LITURGICZNO-DUSZPASTERSKA ZGROMADZENIA LITURGICZNEGO

Zgromadzenie wg tradycji biblijnej i patrystycznej

Już w Starym Testamencie występuje zgromadzenie hebrajskie, mające swe odniesienie do wszystkich narodów, które w Nowym Prawie Chrystus Pan powołuje jako nowy Lud Boży i po swym Zmartwychwstaniu zrzesza je w Kościołach partykularnych, lokalnych. Stąd Dzieje Apostolskie i listy św. Pawła mówią o fundamentach zgromadzenia liturgicznego w Jerozolimie, Antiochii, czy w Koryncie. Natomiast Pliniusz Młodszy, Justyn, Tertulian, św. Ignacy Antiocheński i św. Jan Chryzostom uczą o zgromadzeniu jako o znaku specyficznym życia chrześcijańskiego, o niedzieli jako dniu tegoż zgromadzenia, o obecności w nim samego Chrystusa i o tajemnicy owego zgromadzenia.

Zgromadzenie w relacji do kultu Bożego

W odnowionej teologii, która uwzględnia uwarunkowania społeczne i osobowe życia chrześcijańskiego, rozważa się religię, która zakłada wiarę w cudowne dzieła Boże z wszystkimi środkami zbawienia i wymagania życia; publiczny kult Kościoła z wszystkimi praktykami i nabożeństwami oraz kult osobowy, w którym przedłuża się, wyjaśnia i dopełnia osobowy wymiar kultu sprawowanego przez zgromadzenie liturgiczne.

Udział w celebracjach zgromadzenia

Kult ten zawiera się i wyraża w konkretnych celebracjach zgromadzenia. W tych celebracjach wierni zgromadzeni w jedno w imię Jezusa Zmartwychwstałego winni uczestniczyć w sposób pełny, świadomy i czynny, wewnętrznie i zewnętrznie poprzez aklamacje, odpowiedzi, pieśni, czynności, gesty i postawy ciała, zwłaszcza przez udział w Ofierze eucharystycznej, przez przyjmowanie Ciała Pańskiego i przez korzystanie z innych sakramentów i sakramentaliów.

Różne funkcje uczestników

W Kościele — Mistycznym Ciele Chrystusa każdy z wierzących, mocą darów przyjętej łaski, posiada specjalne miejsce oraz własne funkcje czyli czynności służebne. Jedne z nich przeznaczone są dla tych, którzy uczestniczą w kapłaństwie hierarchicznym a inne dla wiernych przynależnych do kapłaństwa powszechnego.

Wyjątkowe miejsce w zgromadzeniu liturgicznym zajmuje biskup, którego, „...należy uważać za arcykapłana swej owczarni. Od niego bowiem w pewien sposób pochodzi i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych. Dlatego wszyscy powinni cenić życie liturgiczne w diecezji, skupione wokół biskupa, zwłaszcza w kościele katedralnym...”³⁹

³⁷ Por. KDK, n. 13.

³⁸ 1 P 4,10.

³⁹ KL, n. 41.

Ponieważ jednak biskup „...nie może osobiście zawsze i wszędzie przewodniczyć całej owczarni, musi utworzyć grupy wiernych, wśród których najważniejsze są lokalnie zorganizowane parafie pod przewodnictwem pastery zastępujących biskupa”.⁴⁰

Biskup przeto okazuje się przewodniczącym każdego zgromadzenia; również tego, które dokonuje się bez jego osobistej obecności. Każde więc zgromadzenie kościoła lokalnego winno uznawać swe powiązania z biskupem i wyrażać tę wspólnotę z nim jako prawowitym szafarzem słowa, znakiem katolicy i powszechności.

Każdemu zgromadzeniu przewodniczy celebrans. Tę funkcję ma on spełniać w taki sposób, aby okazał się świadkiem zgromadzenia i zasadniczym sługą ofiary duchowej. Podobnie własne funkcje do spełnienia w zgromadzeniu mają kapłani, diakoni, lektorzy, schole śpiewacze, komentatorzy...

Wymienione tu funkcje odnoszą się tak do wspólnoty diecezjalnej, jak również — i to najczęściej — do wspólnoty parafialnej, zwłaszcza do zgromadzenia celebrującego niedzielą Eucharystię.

Z g r o m a d z e n i e n i e d z i e l n e ⁴¹

Podobnie jak dzień Pański jest „pierwszorzędnym dniem świątecznym”, „podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego”, tak również zgromadzenie niedzielne jest fundamentem i wzorem wszelkiego zgromadzenia: świątecznego i powszedniego. Przeto w niedzielę wierni gromadzą się w jedno, aby tworzyć wzorcowe i jedyne w swoim rodzaju zgromadzenie, aby słuchać słowa Bożego, uczestniczyć w ofierze i uczcie eucharystycznej, składać Bogu dzięki i wspominać tajemnicę paschalną Chrystusa, czyli dokonywać świętych celebracji.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA FORM KULTU SPRAWOWANEGO W ZGROMADZENIACH LITURGICZNYCH DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Posoborowa odnowa życia liturgicznego w diecezji odbywała się i nadal przebiega według właściwych sobie praw i własnego rytmu. Przede wszystkim zadbano o zdrowy klimat formacji liturgicznej kapłanów, sióstr zakonnych i wiernych. Szanując zdrową tradycję, zwracano uwagę na realizację postulatów Soboru Watykańskiego II odnośnie odnowy życia liturgicznego w parafiach, pragnąc doprowadzić wiernych do ich świadomego, czynnego, pełnego i owocnego udziału w sprawowanym kulcie Bożym. Liturgiczne formy tego kultu w zakresie Eucharystii i pozostałych sakramentów św. oraz Liturgii Godzin zgodne są z formami Kościoła powszechnego.

Natomiast więcej cech własnych obserwuje się w szerzeniu kultu Maryjnego i Świętych Pańskich, przy pielęgnowaniu tradycji roku liturgicznego i przy różnych, tak tradycyjnych jak i nowych nabożeństwach paraliturgicznych, które przyczyniają się wielce do pobożności wiernych i do przejęcia się duchem Kościoła świętego. W tych pozaliturgicznych formach kultu bardziej niż w oficjalnej liturgii, dochodzi do głosu kultura, upodobania lokalnej społeczności kościelnej i możliwość swobodnego ich ukształtowania. Dzięki temu zawsze przyczyniały się do integracji kościoła lokalnego, kształtując obyczaj i pobożność wspólnoty. Wiele z nich, również dzisiaj, mimo przemian kultury

⁴⁰ Tamże, n. 42.

⁴¹ Por. KL, nn. 6 i 106; *Instr. Eucharisticum mysterium*, nn. 25—28.

i obyczajów obejmujących coraz liczniejsze środowiska diecezjan, stanowi powszechną praktykę wiernych. W ten sposób rytm życia liturgicznego wywiera wpływ na rytm życia codziennego wspólnoty, na chrześcijański sposób przeżycia czasu zbawienia.

Elementem istotnym form kultu sprawowanego w diecezji jest podwójna zasada:

- a) biblijno-liturgiczna, wyrażająca się w tzw. teocentryzmie i chrystocentryzmie, czyli w strukturze modlitewnej zwracania się do Boga Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym; oraz
- b) całościowej wizji duszpasterstwa, której celem jest urzeczywistnianie Kościoła Chrystusowego we wspólnocie lokalnej.

Ta druga zasada domaga się, by wszystkie nabożeństwa zmierzały do wychowania „nowego” człowieka, żyjącego we wspólnocie Boga w Trójcy Świętej jedyne i budującego wspólnotę Kościoła; by nabożeństwa przeznaczone dla określonej grupy lub części wiernych spełniały również funkcję służebną (kapłańską) w stosunku do całej wspólnoty kościoła lokalnego (reprezentowanie całej parafii; modlitwa w imieniu innych).

W oparciu o te zasady dotyczące nabożeństw rozwijał się w diecezji kult rodzimy. Proces ten trwa nadal. Aprobata rodzimych nabożeństw zawiera się w n. 13 KK: „... we wspólnocie kościelnej prawomocnie istnieją partykularne Kościoły, korzystające z własnej tradycji...”

Nabożeństwa Kościoła Tarnowskiego wiążą się zasadniczo z sanktuariami diecezjalnymi, które dzielą się na: Pańskie, Maryjne i Świętych Pańskich.

Sanktuaria Pańskie dotyczą pięciu tajemnic z życia Pana Jezusa, a mianowicie: Jego Narodzenia (Jodłowa), Przemienienia (N. Sącz, Cmolas, Kruźłowa, Ołpiny), Ukrzyżowania (Kobylanka), Pana Jezusa Frasobliwego (Brzezna) i Miłosiernego (Ciężkowice, Czchów — Kozieniec).

Sanktuaria Maryjne związane są przede wszystkim z koronowanymi obrazami i figurami. Należą do nich: Tuchów (obraz z XVI w., kor. 2. X. 1904), Zawada k. Dębicy (obraz z XVI w., kor. 8. IX. 1920), Przeczyca (figura z 1470, kor. 15. VIII. 1925), Bochnia (obraz z XV lub XVI w., kor. 7. X. 1934), Odporyszów (obraz z XVI w., kor. 15. VIII. 1937), Okulice (obraz sprzed r. 1430, kor. 9. IX. 1962), N. Sącz (obraz z drugiej połowy XVI w., kor. 11. VIII. 1963), Limanowa (figura z lat 1350—1375, kor. 11. IX. 1966), Lipinki (rekonstrukcja figury z końca XIV w., kor. 17. VIII. 1980).

Poza tymi sanktuariami należy wymienić te miejscowości, które szczycą się obrazami lub figurami słynącymi łaskami, czyli: „Murawianka” (kaplica), Bruśnik, Czarny Potok, Cermna, Dobra, Domosławice, Gosprzydowa, Grybów, Jazowsko, Krynica Zdrój (figura w Parku), Pasierbiec, Porąbka Uszewska, Przeclaw, Przydonica, Ptaszkowa, Ropczyce, Szerzyny, Tarnów — Burek, Tarnów — Pieta w bazylice katedralnej, Tarnów — M. B. Fatimska, i Zgórsko.

Sanktuaria Świętych zrosły się z kultem św. Stanisława, bpa i męcz. — Szczepanów, Świętych Świerada i Benedykta — Tropie, Błogosławionej Kingi — Stary Sącz, Błogosławionego Szymona oraz Błogosławionej Marii Teresy i Urszuli Ledóchowskich — Lipnica Murowana, Świętej Anny — Bocheniec w parafii Jadowniki k. Brzeska, Św. Jana Kantego — Szalowa...

Do form kultu charakterystycznego dla naszego Kościoła diecezjalnego należy również zaliczyć nabożeństwa odpustowe związane z tytułem kościoła lub kaplicy.

Najwięcej świątyń, bo około 180, poświęconych jest czci N. M. P., a konkretnie: pod wezwaniem Wniebowzięcia Matki Bożej — jest 31 miejsc, Narodzenia N. M. P. — 23, Matki Bożej Nieustającej Pomocy — 18, Królowej

Polski — 17, Niepokalanego Serca N. M. P. — 11, Matki Bożej Częstochowskiej — 10, Nawiedzenia Najśw. Maryi Panny — 9, Imienia Maryi — 8, Niepokalanego Poczęcia — 7, Matki Bożej Szkapleżnej — 6, Matki Bożej Bolesnej i Matki Bożej Różańcowej — po 7, Matki Bożej Anielskiej, Matki Bożej Pocieszenia i Opieki N. M. P. — po 3, Macierzyństwa N. M. P., Najśw. Maryi Panny Królowej, Matki Bożej Śnieżnej, Matki Bożej Wspomożenia wiernych — po 2 oraz Siedmiu Boleści N. M. P., Oczyszczenia N. M. P., Pośredniczki Łask, Łaskawości N. M. P. i Matki Bożej Gromnicznej — po 1. Wreszcie 8 kościołów i kaplic łączy swe święto patronalne z innymi wezwaniami dotyczącymi kultu Matki Bożej.

Drugie miejsce — pod względem liczbowym — zajmują świątynie związane z kultem Najśw. Serca Pana Jezusa. Jest ich na terenie Diecezji aż 29.

Dalsza kolejność uroczystości odpustowych dotyczy następujących tytułów świątyni: Św. Michała Archanioła i Św. Mikołaja — po 17, Św. Stanisława bpa i męcz. — 15, Narodzenia Jana Chrzciciela — 12, Św. Józefa — 11, Podwyższenia Krzyża św., Św. Apostołów Piotra i Pawła oraz Św. Bartłomieja — po 10, Trójcy Przenajśw., Przemienienia Pańskiego, Św. Marcina i Św. Katarzyny — po 9, Imienia N. M. P., Wszystkich Świętych, Św. Wojciecha, Św. Antoniego Padewskiego i Św. Anny — po 8, Św. Andrzeja Apostoła — 7, Św. Kosmy i Damiana — 6, Św. Jakuba Starszego Apostoła — 5, Chrystusa Króla, Św. Józefa Rzemieślnika, Św. Andrzeja Boboli, Św. Dymitra, Św. Wawrzyńca Męczennika, Św. Maksymiliana Kolbego, Św. Małgorzaty P. i M. oraz Św. Marii Magdaleny — po 4, Ducha Świętego, Św. Jana Ewangelisty i Św. Parascewy — po 3.

Następnie po dwa kościoły względnie kaplice obok tytułów odnoszących się do Matki Bożej, łączą swe uroczystości odpustowe z tajemnicami Dobrego Pasterza, Św. Rodziny oraz z kultem Świętych: ze ścięciem Św. Jana Chrzciciela, z czcią Św. Łukasza Ewangelisty, Św. Marka Ewangelisty, Św. Mateusza Ewangelisty, Św. Filipa i Jakuba Apostołów, Św. Szymona i Judy Tadeusza, Św. Sebastiana, Św. Franciszka z Asyżu, Św. Leonarda, Św. Kazimierza, Św. Stanisława Kostki i Św. Elżbiety wdowy.

Poza tym po jednej świątyni są takie kościoły lub kaplice, które poza tytułami związanymi z kultem Matki Bożej, posiadają również wezwania odnoszące się do następujących tajemnic z życia Zbawiciela: Bożego Ciała, Najdroższej Krwi Pana Jezusa, Miłosierdzia Bożego, Pana Jezusa Miłosiernego, Wniebowstąpienia Pańskiego i Znalezienia Św. Krzyża.

Ponadto na terenie Diecezji jest trzynaście świątyni związanych z podwójnymi tytułami: Najśw. Serca Pana Jezusa i Najśw. Maryi Panny Królowej Polski — Błonie, Najśw. Serca Pana Jezusa i N. M. P. Wniebowziętej — Klimkówka w par. Łosie, Podwyższenia Św. Krzyża i Matki Bożej Nieustającej Pomocy — Tarnów-Krzyż, Znalezienie Św. Krzyża i Św. Trójcy — Nowe Rybie, Św. Krzyża i Św. Filipa Nereusza — Kościół Księży Filipinów w Tarnowie, Przemienienia Pańskiego i M. B. Częstochowskiej — kościół w Parku w par. Krynica-Zdrój, Matki Bożej Gromnicznej i Wniebowstąpienia Pana Jezusa — Siemiechów, N. M. P. Wniebowziętej i Św. Stanisława biskupa — Szczyrzyc, Św. Józefa i M. B. Fatimskiej — Tarnów, ul. Nowodąbrowska, Św. Piotra i Pawła Ap. oraz Św. Stanisława bpa — Brzeźnica k. Bochni, Św. Wojciecha bpa i Podwyższenia Krzyża Św. — Rożnów, Św. Marii Magdaleny i św. Stanisława bpa — Szczepanów.

Wreszcie — po jednej — są świątynie uwzględniające Świętych Pańskich: Św. Jakuba Młodszego Apostoła, Św. Judę Tadeusza Apostoła, Nawrócenia Św. Pawła, Św. Feliksa pap. i męcz., Św. Floriana męcz., Św. Grzegorza pap., Św. Klemensa pap. i męcz., Św. Stanisława bpa i Wojciecha bpa, Św. Andrze-

ja Świerada i Benedykta, Św. Augustyna bpa, Św. Antoniego Pustelnika, Św. Jacka, Św. Joachima, Św. Idziego, Św. Prokopa opata, Św. Rocha, Św. Rocha i Sebastiana, Błog. Szymona z Lipnicy, Św. Zygmunta, Św. Barbary dziew. i męcz., Św. Jadwigi i Małgorzaty, Św. Justyny p. i m., Św. Heleny, Św. Katarzyny p. i m. i Św. Barbary p. i m., Błog. Kingi, Bł. Marii Teresy Ledóchowskiej, Św. Tekli p. i m., Św. Urszuli z Towarzyszkami oraz Św. Zofii.

Należy dodać, iż w większych sanktuariach przyjęła się praktyka odpustów tygodniowych.

Do innych charakterystycznych form kultu sprawowanego w zgromadzeniach liturgicznych naszego kościoła lokalnego, można zaliczyć:

— *nabożeństwa eucharystyczne*, jak: Godzina Święta, adoracje w I niedzielę miesiąca i tradycyjne procesje związane z dawną oktawą Bożego Ciała;

— *nabożeństwa przypadające w roku liturgicznym*, czyli Roraty, Gorzkie Żale, Drogę Krzyżową, okresowe dni modlitw błagalnych, a także nabożeństwa urządzone w I piątki i I soboty miesiąca oraz nabożeństwa majowe i czerwone;

— *nowenny*: do Dzieciątka Jezus, do N. M. P. Niepokalanej i nieustanną nowennę do Matki Bożej oraz nowennę do Św. Józefa; a wreszcie

— *godziny biblijne i nabożeństwa pokutne*.

ZAKOŃCZENIE

Rozważane przez nas zgromadzenie liturgiczne, które najczęściej występuje w kościele parafialnym, odgrywa więc zasadniczą rolę w życiu Kościoła lokalnego. Parafia jako kościół lokalny ma być wspólnotą wiary, kultu i miłości. Dlatego w dokumentach Kościoła wyrażona jest ogromna troska o tę wspólnotę.

„Parafia dostarcza naocznego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła. Niech świeccy przyzwyczajają się działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedstawiając wspólnocie kościelnej problemy miejscowe i światowe oraz sprawy dotyczące zbawienia, celem wspólnego ich omówienia i rozwiązania... Niech pielęgnują ustawicznie wrażliwość na sprawy diecezji, której parafia jest jakby komórką, gotową zawsze na wezwanie swego pasterza zaangażować własne siły w przedsięwzięcia diecezjalne... niech troszczą się o potrzeby Ludu Bożego rozsianego na całym świecie”.⁴²

Rodzina wypełni swe posłannictwo, „... jeżeli przez wzajemną miłość swych członków i przez modlitwę wspólnie zanoszoną do Boga okaże się niejako domowym sanktuarium Kościoła; jeżeli cała rodzina włączy się w kult liturgiczny...”⁴³

„Ponadto należy tak wychowywać dzieci, by one przekraczając krąg rodzinny, obejmowały duchowo społeczność zarówno kościelne, jak i świeckie. Należy włączać je tak w miejscową społeczność parafialną, by w niej uświadamiały sobie, że są żywymi i aktywnymi członkami Ludu Bożego”.⁴⁴

Z ducha powyższych wypowiedzi wypływa wniosek, iż każde zgromadzenie liturgiczne winno wychowywać do wspólnoty i do odpowiedzialności za Kościół lokalny. Miejscowe bowiem zrzeszenia wiernych są na swoim

⁴² Dekret o apostołstwie świeckich, n. 10.

⁴³ Tamże, n. 11.

⁴⁴ Tamże, n. 30.

miejscu nowym Ludem powołanym przez Boga w Duchu Świętym... W tych wspólnotach, choć nieraz są szczupłe i ubogie, albo żyją w rozproszeniu, obecny jest Chrystus, którego mocą zgromadza się jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół".⁴⁵

SOMMARIO

Dio ha voluto, che gli uomini fossero santificati e salvati nella comunità della Chiesa — del Popolo di Dio. Questo si realizza nelle Chiese locali, nelle quali Dio e il suo popolo si parlano per mezzo di segni. Tra quest'ultimi c'è anche l'assemblea liturgica. In presente articolo si vuole presentare: la natura teologica dell'assemblea liturgica, suo problema liturgico-pastorale, e le forme proprie del culto celebrato nell'assemblee liturgiche della diocesi di Tarnów.

La natura teologica é ficcata nel suo simbolo „del segno santo”, nella sua quadruplice dimensione (é segno rimemorativo, dimostrativo, preannunziativo o profetico e morale, impiegativo) ed in proprio dinamismo (convocare dei fedeli, compiere determinata azione liturgica e risolvere l'assemblea).

Il problema liturgico-pastorale é unito con la presentazione dell'assemblea nella luce della tradizione biblica e patristica, con la relazione di essa al culto di Dio e con la partecipazione dei fedeli nel modo pieno, consciente, attivo, esterno ed interno nelle azioni liturgiche.

Finalmente rispetto alle forme del culto della Chiesa locale di Tarnów bisogna constatare, che la celebrazione dell'Eucaristia, l'amministrazione dei sacramenti e l'adempimento della Liturgia delle Ore sono concordi con le forme liturgiche della Chiesa universale. Invece note caratteristiche si osserva nel culto del nostro Signore Gesù Cristo, della Vergine Maria e dei Santi, nella cura delle tradizioni dell'anno liturgico e nelle forme così tradizionali, come nuove della para-liturgia. Si può dire, che il fondamento del culto diocesano costituiscono due principi: primo biblico-liturgico il quale si esprime nel teocentrismo e cristocentrismo, e secondo che si fonda sulla totale visione pastorale, il fine di cui é una realizzazione della Chiesa di Cristo nella comunità locale.

Pia exercitia della Chiesa di Tarnów si uniscono soprattutto col culto nei santuarii: del nostro Signore, della Vergine e dei Santi. Nei santuarii del Signore si celebra specialmente i misteri della Sua vita: nascita, trasfigurazione, Crocifissione, Cristo afflitto e misericordioso. I Santuari della Vergine sono uniti con le statue o immagini coronate e miracolose.

I santuarii dei Santi sono stati congiunti con culto di: San Stanislao, v. e m., Santi Świerad e Benedetto, Beata Kinga, B. Simone e B. Maria Teresa e Ursula Ledóchowska, S. Anna, S. Giovanni da Kęty, etc.

Altre note caratteristiche riguardano le feste patronali unite col titolo delle chiese o cappelle, il culto eucaristico (l'Ora Santa, adorazione nelle prime domeniche del mese, tradizionali processioni), le „pie exercitia”, che accadono nel corso dell'anno liturgico, poi l'ore bibliche e celebrazioni della penitenza.

⁴⁵ KDK, n. 26.